

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінків І. Модальність як категорія сучасного музикознавства / Ірина Зінків // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського : зб. ст. – Київ ; Львів : ТзОВ «ОЛПР», вид-во «Сполом», 2008. – Вип. 74. – С. 245–253.
2. Зінків І. Особливості опрацювання регіонального фольклору в обробках Миколи Колесси / І. Зінків, О. Шевчук // Записки НТШ ім. Т. Шевченка. –Т. 59. – Львів, 1993. – С. 130–151.
3. Колесса Ф. Характеристичні признаки мелодій українських пісень з Лемківщини // Ф. М. Колесса. Музикознавчі праці. – Київ : Наукова думка, 1970. – С. 352–367.
4. Колесса Ф. Народні пісні з Галицької Лемківщини. Етнографічний збірник / Філарет Колесса. – Львів : НТШ ім. Т. Шевченка, 1929. – Т. 39–40. – 468 с.
5. Коломийки / [упор., передм. і прим. Н. С. Шумеди, упор. нот. матеріалу З. І. Василенко]. – Київ : Наукова думка, 1969. – С. 39–41.
6. Стельмащук Р. До питання «нового фольклорного стилю» ранньої творчості Миколи Колесси / Роман Стельмащук // Syntagmaton : зб. наук. статей на пошану доктора мистецтвознавства проф. С. Павлишин. – Львів, 2000. – С. 156–164.
7. Українські народні пісні з Лемківщини / [Зібр. О. Гижа, передм. С. Грици]. – Київ : Наукова думка, 1972. – 404 с.

УДК 78(477.83) «18/19»(092)

Я. Р. ГОРАК

ЗАБУТИЙ ОЛЕКСАНДР БЕРЕЖНИЦЬКИЙ

У статті на підставі матеріалів родинного архіву вперше подано життєпис Олександра Бережницького (1879–1916) – юриста за освітою, музично-громадського діяча, скрипаля, педагога, музичного критика. Висвітлено участь митця у «Бояні», у заснуванні та перших роках діяльності «Союзу співацьких і музичних товариств», Вищого музичного інституту, у заснуванні та редагуванні «Артистичного вістника». Розглянуто його діяльність як музичного критика.

Ключові слова: Олександр Бережницький, хорове товариство «Боян», «Союз співацьких і музичних товариств у Львові», Вищий музичний інститут, «Артистичний вістник», Станіслав Людкевич, струнний квартет, рецензія.

Я. Р. ГОРАК

ЗАБЫТЫЙ АЛЕКСАНДР БЕРЕЖНИЦКИЙ

В статье на материале семейного архива впервые подано биографию Александра Бережницкого (1879–1916) – юриста по образованию, музыкально-общественного деятеля, скрипача, педагога, музыкального критика. Раскрывается его участие в деятельности общества «Боян», в основании и первых годах деятельности «Союза певческих и музыкальных обществ во Львове», Высшего музыкального института, в основании и редактировании «Артистического вестника». Рассматривается его деятельность как музыкального критика.

Ключевые слова: Александр Бережницкий, хоровое общество «Боян», «Союз певческих и музыкальных обществ во Львове», Высший музыкальный институт, «Артистический вестник», Станислав Людкевич, струнный квартет, рецензия.

Y. R. HORAK

FORGOTTEN OLEKSANDR BEREZHNYTSKYI

Oleksandr Berezhnyskyi (1879–1916) entered Ukrainian Galician culture of the end of the XIX – the beginning of the XX century as a lawyer, a music and public figure, a violinist, a teacher, an

editor, a music critic. As a person of various interests, the artist immediately entered the community of professional musicians and assisted the foundation of the basis of professional musical education for Ukrainians in Galicia. The article for the first time presents the artist's biography based on the materials of the family archive.

O. Berezhnyskyi's life counted only 37 years, and thus the artist didn't managed to completely express his talents. He was born on the 12 of December 1879 in Zolochiv and received a double name Oleksandr-Andrii. His father Theophil Berezhnysky (1836-1895) was a judge, a Galician public figure, an ambassador to Galician Saim, one of the founders of the society «Dnister» in Lviv. Besides Oleksandr, Theophil Berezhnyskyi had a daughter Olena and a son Bohdan, later a famous cello player.

Oleksandr received his primary education at first at Sambir primary school (1885–1889), then at cesar-royal higher gymnasium in Sambir (1890–1894), an after that at Academic Gymnasium in Lviv (1894–1897). O. Berezhnyskyi continued his education at a law department of Lviv University (1897–1901). Numerous facts prove his extraordinary musical gifts, but the origin of his music education (especially as a violinist) remains unknown.

In 1903 the Union of Singers and Music Societies was created. During 1903–1904 O. Berezhnyskyi participated in the meetings of the Departmen of the Society, and immediately entered its board. In September 1903 the Higher Music Institute was opened as a part of the Society. O. Berezhnyskyi was a secretary of the Institute at the beginning. After his military service in 1903–1904 O. Berezhnyskyi returned to his work at the Institute and taught violin and alt, thus creating the foundation of Ukrainian violin school in Galicia.

From 1903, during his work at the Institute O. Berezhnyskyi is often published in newspapers as a music critic and a publicist. In 1904 in The Music Almanac O. Berezhnyskyi published his famous article «Violin, its history and importance for solo and orchestra music», where he tells the origin of violin, mentions famous violin makers, and describes its structure. O. Berezhnyskyi was a professional music critic whose style had much in common with the reviews by S. Liudkevych, V. Sadovskyi, M. Voloshyn. His reviews characterize not only the performed compositions but also the performers, their professional skills and achievement on artistic tasks. For example his reviews on Shevchenko concert in Lviv (1905) and the performance of the choir «Banduryst» (1906).

In 1905 the journal «Artistic Gerald» was first published. The Union took patronage of its publishing. O. Berezhnyskyi became the journal executive editor. The journal became the scene for scientific art and music performances, discussions of high scientific quality. In this journal O. Berezhnyskyi published the article «Our musicians». The article was about Galician composers Anatol Vakhnianyn, Ostap Nyzhankivskyi, Henryk Topolnyskyi, Filaret Kolessa, Iosif Kyshakevych, Stanislav Liudkevych. Their merits and the value of their work differentiate them from the general mass of Galician musicians.

In 1905 O. Berezhnyskyi founded a string quartet where he played the leading violin. The reviews of their performances show the quartet's high professional level and success. By organizing this quartet O. Berezhnyskyi contributed to the development of Ukrainian chamber instrumental music.

In 1906 O. Berezhnyskyi married Olena-Kostyantyna Telishevskya, a daughter of a famous Galician politician, an ambassador to Austrian parlament and Galician Saim Kostyantyn Telishevsky (1851–1913) who, at that time worked as a notary in Kolomyia.

In 1906 or 1907 the married couple moved to Kolomyia where O. Berezhnyskyi worked as a lawyer. Their daughter Olga was born in Kolomyia on the 12 of April 1908. In Kolomyia O. Berezhnyskyi worked as a notary assistant with Kostyantyn Telishevsky. After Telishevskyis death O. Berezhnyskyi took over his position (the 24-th of April 1913) and worked there for a year until the war significantly changed his life.

There no documents covering O. Berezhnyskyis last years and and the circumstances of his death. The author was told by O. Berezhnyskyis granddaughter that in 1914 O. Berezhnyskyi was taken hostage as one of the influential lawyers in Kolomyia. He was kept a hostage in prison for more than a year and a half. Having undermined his health in prison O. Berezhnyskyi died in 1916.

Key words: *O. Berezhnyskyi, choir society «Bojan», the Union of Singers and Music Societies in Lviv, Higher Music Institute, «Artistic Gerold», Stanislav Liudkevych, string quartet, review.*

Олександр Березницький

Про Олександра Березницького – одного з членів Музичного товариства імені М. Лисенка, співзасновника й одного з перших педагогів Вищого музичного інституту у Львові, юриста за освітою – в існуючих музикознавчих працях годі знайти не те що коротку біографічну довідку, але хоч би роки його життя. Актуальність пропонованого дослідження полягає у потребі поновити ім'я забутого скромного діяча української музичної культури Галичини зламу ХІХ–ХХ століть. Багатим документальним ґрунтом для цього є родинний архів Березницьких, яким дозволила покористуватися авторові цієї статті внучка діяча, яка проживає нині у Львові.

Принагідні згадки про окремі факти його діяльності знаходимо у статті Тетяни Воробкевич [11], присвяченій Ользі Березницькій (1908–1994) – доньці Олександра, відомій організаторці Музичної школи при Львівській консерваторії, довголітній (1941–1950) директорці та викладачеві-піаністові цієї школи, а згодом – педагогові музичного училища та консерваторії у Львові. Чимало фактичних деталей про

діяльність Олександра Березницького містить монографія Зеновії Штундер про Станіслава Людкевича [21]. Ці принагідні згадки не можуть однак дати вичерпної картини життя і діяльності Олександра Березницького.

Метою статті є введення в науковий обіг документів цього архіву й висвітлення на їхній основі якомога докладнішої біографії митця.

Олександр Березницький прожив дуже коротке життя (всього 37 років), але в історії української музичної культури в Галичині залишив свій скромний слід. Він народився 12 грудня 1879 року у Золочеві: так вказує метрика його хрещення і свідоцтво про вінчання. Однак на деяких документах з часу навчання (зокрема, шкільних свідоцтвах – «Świadectwo szkolne») вказується місце народження Самбір. Згідно зі збереженим свідоцтвом про хрещення («Сведоцтво крещенія. Testimonum baptismi», видане в Золочеві 30 жовтня 1895 року священником Іваном Гургалем), хлопець отримав подвійне ім'я – Олександр-Андрій і був хрещений у греко-католицькому віросповіданні у Золочеві. Батьки хлопця – золочівський юрист Теофіл Березницький (син Миколи Березницького й Антоніни Кульчицької) і його дружина полька Марія-Елізабета Папроцка (донька Олександра Папроцького та Людовіки Гар). Теофіл Березницький (1836–1895) – суддя, галицький громадський діяч, посол до Галицького сейму, один зі засновників товариства «Дністер» у Львові. Це був уже другий його шлюб, і Олександр-Андрій був першою в ньому дитиною. Крім Олександра, від цього шлюбу була ще донька Олена (згодом за чоловіком Будз) і син Богдан (відомий згодом віолончеліст, який здійснив концертне турне по Великій Україні у супроводі Василя Барвінського 1929 року). Першою дружиною Теофіла Березницького була Антоніна Кміцикевич, яка через сухоти померла у віці 33 років у Самборі, і від цього шлюбу залишилося двоє дітей: син Іван (відомий лікар-стоматолог і, до речі, член Музичного товариства імені М. Лисенка) та донька Ольга.

Початкову освіту Олександр здобував спочатку у Самбірській виділовій школі (1885–1889), потім у цісарсько-королівській вищій гімназії у Самборі (1890–1894), а відтак в Академічній гімназії у Львові (1894–1897). Збережені численні шкільні свідоцтва за кожний

*Сини Теофіла Березницького.
Зліва направо стоять:
Іван, Богдан, Олександр.*

піврік дають змогу простежити успіхи хлопця в навчанні. Так, у Виділовій школі домінують відмінні (*bardzo dobry*) та добрі (*dobry*) оцінки. Відмінно оцінені знання з мов (української, польської, німецької), географії, історії, фізики, математики, геометрії; добрі – з рисунка, письма, співу. Більш різноманітні оцінки навчання у гімназії: зокрема, зі співу у першому півріччі навчання в першому класі оцінка «недостатньо», в другому та третьому класах з тієї ж дисципліни – «добре», в четвертому – «дуже добре». Після закінчення четвертого класу гімназії у Самборі Олександр перевівся на навчання до Академічної гімназії у Львові і впродовж 1894–1897 років закінчив тут п'ятий – восьмий гімназійні класи. Шкільні свідоцтва Академічної гімназії у Львові дають уявлення не лише про успішність, але й про педагогів, у яких вчився О. Бережницький. Зокрема, класним керівником був Григорій Огоновський – викладач латини і грецької мови. Серед викладачів – Олексій Торонський (релігія), Іван Верхратський (історія природи, зоологія), Василь Білецький (географія, всесвітня історія), Остап Макарушка та Ілля Кокорудз (українська мова). У «Свідоцтві зрілості», підписаному директором Академічної гімназії Едвардом Харкевичем, головою екзаменаційної комісії та екзаменаторами, вказується, що «іспитований відповів отже законним вимогам з відзначенням і одержує сим свідоцтво зрілості, упоряднююче его вписати ся на університет в характері слухача звичайного. У Львові дня 31 мая 1897 року».

Продовжив навчання О. Бережницький на юридичному факультеті Львівського університету, де навчався протягом 1897–1901 років. Збережений «*Absolutorium*» (диплом в сучасному розумінні), виданий 30 липня 1901 року, документує серед відвідуваних О. Бережницьким навчальних курсів двогодинний курс М. Грушевського «Великий рух народів» у зимовому семестрі 1897–1898 рр., С. Дністрянского «Австрійське право приватне» (по 9 годин 2 семестри 1899–1900 рр.), двогодинний курс Олександра Колесси «Історія української літератури XIX в.» у літньому семестрі 1900–1901 навчального року. Серед викладачів багато польських професорів – Пілат, Абрагам, Пфайфер та інші. Як студент університету О. Бережницький брав участь в українському товариському житті: був членом «Академічної громади», відвідував репетиції хорового товариства «Боян». Його приятелями ще з університетських років стали Станіслав Людкевич та Філарет Колесса.

За дослідженням Т. Воробкевич, 1897 року О. Бережницький організував при «Львівському Бояні» «Музичний кружок», в якому «діяли струнний квінтет і курси навчання гри на оркестрових інструментах. З часом «струнний квінтет» переріс у камерний оркестр з 20 музикантів» [11, с. 86]. Однак твердження дослідниці подане без покликання на джерело, а доступні джерела не підтверджують такої інформації. Факт утворення «Музичного кружка» фіксує також опублікована хроніка діяльності «Львівського Бояна» [10, с. 109], яка не вказує О. Бережницького ані його організатором, ані серед списків виділових «Львівського Бояна». У дослідженні Л. Ханик стверджується, що керівником гуртка був Роман Ганінчак [20, с. 25].

С. Людкевич згадує, що у процесі підготовки концерту до 25-літнього творчого ювілею Івана Франка для виконання свого твору – хору «Вічний революціонер» – довелося збирати хор, і О. Бережницький брав в ньому участь [16, с. 406]. Ці факти свідчать про музичну обдарованість юнака, однак яку музичну освіту він мав і де її одержав (особливо як скрипаль) – невідомо.

Контактуючи з «Бояном», О. Бережницький брав участь у підготовці до затвердження статуту для створення у Львові централізованого музичного товариства з пропонованою назвою «Союз Боянів», яке мало об'єднати існуючі на провінції хори товариства. Його власноручний підпис поряд з підписами «основателів» – Володимира Шухевича, Романа Ганінчака, Стефана Федака, Ярослава Витошинського – бачимо на рукописному і машинописному варіантах статуту з датою «У Львові дня 1 лютого 1903 р.» [14, арк. 4–6, 7,

Олександр
Бережницький
зі скрипкою

с. 30–35], які були подані 26 березня і 25 квітня 1903 р. до Намісництва для затвердження. 2 травня 1903 року Намісництво затвердило статут «Союзу Боянів», який тепер називався «Союз співацьких і музичних товариств». Після затвердження статуту засновники (а серед них і О. Бережницький) підписали 10 червня 1903 р. «Відозву», яка згодом була опублікована в пресі [8, с. 3]. Документ повідомляв про затвердження статуту товариства, початок його діяльності, підстави членства в ньому і права членів, а також закликав до участі у преших загальних зборах «Союзу...», призначених на 28 червня 1903 р. На цих зборах О. Бережницький відразу увійшов до керуючого виділу «Союзу», а на засіданні Виділу 6 липня 1903 був обраний його касиром.

Згідно з протоколами «Союзу...» [вони опубліковані: 19], впродовж 1903–1904 років О. Бережницький брав участь у засіданнях Виділу товариства, хоч документи рідко фіксують якісь його ініціативи. З відкриттям у вересні 1903 р. Вищого музичного інституту О. Бережницький мав викладати курс гри на скрипці. Як вказує М. Волошин, «гри на скрипках мав уділяти знаменитий наш молодий скрипак п. Олександр Бережницький, однак з причин від нього незалежних (служба військова) на сей рік мусів его заступити дуже спосібний укінчений консерваторист віденський, румун родом, Отто Тайтш, що відзначає ся великою педантерією в уділяню науки» [9, с. 104]. Після перебування в 1903–1904 рр. на військовій службі О. Бережницький повернувся до роботи в інституті і вів тут клас скрипки й альту. Про це в хронікальних оголошеннях повідомляє «Діло», оголошуючи про «вписи» (прийом) учнів в інститут на 1904/1905 рік: «Інститут приймає учеників і учениці на науку теорії і історії музики (дир. Вахнянин); гармонії і контрапункту (проф. Галь), співу сольового (проф. Ясеничка); фортепяну (проф. Криницька, Ясеничка, Шухевичівна, Прокешівна), скрипки і віолі (проф. Бережницький), віольончелі і контрабаса (проф. Арнольд Вольфсталь)» [17, с. 3]. Очевидно, О. Бережницький обіймав цю посаду в інституті до свого виїзду зі Львова 1906–1907 року, поки на навчальний 1907–1908 рік до викладання скрипки в інституті запросили Адама Должицького.

Працюючи в інституті, О. Бережницький з 1903 року часто виступає в пресі як музичний критик. За слушним спостереженням З. Штундер, «О. Бережницький був першим, притому компетентним, рецензентом ранніх виступів Людкевича як композитора» [21, с. 104]. Сказане однак не означає, що у фокусі спостереження рецензента лише Людкевичеві твори: навпаки, рецензії О. Бережницького дуже докладні, дають характеристику не тільки виконуваних творів, але й виконавців, і завжди з позицій професійності й досягнення ними художніх завдань. З огляду на це, О. Бережницький є професійним музичним рецензентом, який за своїм стилем має багато спільного з рецензіями С. Людкевича, В. Садовського, М. Волошина. У рецензії на концерт товариства «Сокіл» у Львівській філармонії 6 травня 1903 року, в програмі якого були виконані «Львівським Бояном» хорові твори «Три шляхи» Г. Топольницького, «Думу» («Іван Гус») М. Лисенка та «Косаря» С. Людкевича, а оркестр під керівництвом Л. Челянського виконав оркестрове «Капрічіо» С. Людкевича, рецензент пише: «Що-до зіспівання, то помітні в тім хорі значні хиби, які вказують на се, що хор сей єще дуже недавно зложений; відчувають се і самі співки і співають трохи несміло і непевно, що разить найбільше при переходах від «*riano*» до «*forte*» і на відворот. Несмілість тота а по части брак рутини в співі в супроводі оркестри є причиною того, що а *capella* співані твори випадають ліпше, чим твори з оркестрою». З хорової частини вечора рецензент відзначає виконання хору Г. Топольницького, найслабше виконаним – «Косар» С. Людкевича» [1, с. 3]. Щодо оркестрового твору С. Людкевича, на думку рецензента, «зробив той твір дуже добре вражінє і дав доказ про широке знанє п. Людкевича на полі техніки композиторської, котрій недостає хиба лише кончної рутини в уживаню декотрих інструментів. відносить ся те найбільше до скрипок, на котрі пише п. Людкевич фрази і пасажі можливі до виграня, але не все відповідні природі інструменту. Можливо навіть, що у сім лежала в части причина не дуже вдального виконання «*Sarcissio*» [1, с. 3]. Сам твір рецензент вважає ще надто мало індивідуальним, оскільки творчість С. Людкевича «находить ся єще в стані кристалізації, на будучність однак є вигляди дуже добрі, бо банальних думок музичних у п. Людкевича нема, противно багато у него нових і оригінальних модуляцій і зворотів ритмічних» [1, с. 3].

Прихильно оцінює рецензент і видання двох випусків солоспівів С. Людкевича, що побачили світ у Львові 1903 р. у літографії Піллера і містили солоспіви композитора на слова

Г. Гайне та Лесі Українки: «На неплідній послідними роками ниві нашої творчої музичної діяльності появилися чотири пісні знаного вже від кількох літ молодого композитора Стан. Людкевича. Твори сесі, хоч написані давнійше (бо, як дати на них приміщені вказують перед трома і чотирма роками), вирізняють ся дуже користно між творами подібного рода, які послідними роками появили ся в Галичині, а котрих характеристичної признакою був крайний дилетантизм, шабльонова форма і шабльоновий цілий спосіб фактури, так що они стояли щонайменше о пів століття позаду сучасного жита музичного. Пісні-ж Людкевича зірвали зі старшим шаблоном «рутенського» компонованя і то у всіх напрямх. Мельодика плавна, зовсім не щоденна, лучить ся з частию фортепяновою, самостійно веденою, котра вдатно доповняє і характеризує цілий настрій пісень, і під зглядом важности стоїть паралельно з текстом. І тут треба дійсно подивляти талант і артистичну міру, з якою композитор уживає супроводу фортепяна» [6, с. 3].

На згаданих Перших загальних зборах «Союзу» 28 червня 1903 року, «на внесене п[ана] Бережницького ухвалено впровадити в жите точку 6 § 3 Статута с[е] е[сть] розпочати видавництво газети музичної» [19, с. 130]. Однак шлях до реалізації видавництва був тривалий. Промотором видавництва був Володимир Садовський, з яким О. Бережницький співпрацював у цій сфері. 1904 р. В. Садовський заснував і став головним дописувачем «Альманаху музичного», який виходив впродовж 1904–1907 років під редакцією Ромуальда Зарицького (з 1906 р. під назвою «Ілюстрований музичний календар»). В «Альманаху музичному» О. Бережницький опублікував популярну статтю «Скрипка, єї історія і значіне для музики сольової і оркестральної» [5]. Автор розповідає про походження скрипки від ручної віолі, згадує про відомих майстрів інструмента (А. Амати, А. Страдіварі, Й. Гварнері), описує його будову і доходить висновку, що «є скрипка найважнійшим і найсовершенійшим інструментом оркестральним і сольовим. Сю важність і прикмети скрипки оцінювали і оцінюють відповідно композитори всіх часів і передають в оркестрі скрипці найважнійшу роль, с.е. переважне ведене мельодії, а в грі сольовій виражене чувства та всілякі і найтяжші звороти ритмічні» [5, с. 55].

Влітку 1904 р. В. Садовський ініціював нове фахове видання, яке спочатку планувалось назвати «Музичним вістником», а згодом отримало назву «Артистичний вістник». 28 вересня 1904 р. з ініціативи А. Вахнянина було створено видавничу спілку, яка мала б видавати «Артистичний вістник». Листи В. Садовського до голови «Союзу співацьких і музичних товариств» Анатолія Вахнянина розкривають процес підготовки видання й активну участь у ньому О. Бережницького. У листі до А. Вахнянина від 21 жовтня 1904 р. В. Садовський вказує, що «дня 16 с[его] м[ісяця] дістав я обширнійше письмо від добродія Бережницького з точною інформацією про рішення акціонерів в справі видавництва [...]» [12, с. 155], а також здивований інформацією О. Бережницького про намір видавати журнал у Перемишлі. А в листі від 21 листопада 1904 р. В. Садовський пропонує 4 редакторів майбутнього видання: С. Людкевича, І. Труша, О. Бережницького і себе [12, с. 159]. Редактором видання став О. Бережницький, а його помічниками були Іван Труш та Станіслав Людкевич. На засіданні Виділу «Союзу співацьких і музичних товариств» 23 листопада 1904 року «на внесене п[ана] Голови [А. Вахнянина. – Я. Г.] ухвалено одногосно приступити до Спілки Видавничої «Арт[истичного] Вістника» з квотою 60 к[орон] і поручено єї п[анови] Касиєрови виплатити на жадане адміністрації «Арт[истичного] Вістника» [19, с. 136]. Таким чином «Союз...» взяв видання під свій патронат, а О. Бережницький був водночас і касиром «Союзу...», і відповідальним редактором «Артистичного вістника».

Перший номер «Артистичного вістника» побачив світ 1905 року у Львові, і впродовж цього року було видано 10 випусків видання. Журнал став ареною мистецтвознавчих, музикознавчих виступів, дискусій високого наукового гатунку, в яких у різний час брали участь І. Франко, С. Людкевич, Ф. Колесса, І. Труш та інші визначні діячі української культури.

Інтенсивну роботу О. Бережницького як редактора журналу ілюструє його лист до В. Садовського від 6 лютого 1905 року, автограф якого зберігся серед архіву редакції «Артистичного вістника». У ньому О. Бережницький в діловому, конспективному стилі письма просить адресата надсилати матеріали для другого числа журналу, повідомляючи й цікаві деталі обставин видання: «Коректа досить невдатна, хотия робив її я, Труш і Франко, але винен

тому децар Поляк. Друге число вже иньший складає. Прошу дати в Перемишлю видрукувати додаток муз[ичний] до 2-го числа (може щось Сяся [С. Людкевича. – Я. Г.], або Кишакевича). Се мусить бути готове найпізнійше на 11. [...] Вибачте за письмо і фрагментаричний стиль, але будучи одв[ічальним] ред[актором], скарб[ником], адмін[істратором], черевовертнем Труша і Беднарского не маю часу бути стилістом. Здоровлю Вас і Всіх Перемишлян щиро. Бережницький» [Підкреслення в автографі. – 13, с. 313].

У Музично-меморіальному музеї С. Крушельницької у Львові зберігся автограф листа О. Бережницького до С. Людкевича з приводу виходу 5-ого і підготовки 6-ого числа «Артистичного вістника». Лист датований 1 липня 1905 року, писаний зі Львова чорним чорнилом на чотирьох сторіночках складеного вдвоє аркуша цупкого паперу. Фрагментарно цей лист цитований у монографії З. Штундер [21, с. 166], але повністю його текст ще не публікувався. Ось повний текст листа¹:

«Дорогий!

Передовсім прийми від мене кондоленцію із-за тяжкого удару судьби, який Тебе постиг [12 червня 1905 року на 68 році життя помер батько С. Людкевича. – Я. Г.] і перепрошене, що в таких прикрих хвилях я Тебе непокоїв моїм письмом. Я не знав однак про се нічо і доперва з Твоєї картки довідав ся.

Арт[истичний] В[істник] вийшов 23 червня (5 число) і дивує мене що Ти его не дістав, ані о. Садовський «взагалі не знає, що А[ртистичний] В[істник] виходить» хоч я казав експедиції висилати Вам обоїм по 5 чисел.

Материяли Труша вже всі готові, ходить лише о материял музичний і еслиби він був готовий, то число за тиждень могло би вийти. Я зовсім добре розумію Твоє знеохоченя, бо і мені А[ртистичний] В[істник] досить крови поосував. Однак тепер шанси трохи на ліпше змінили ся, Число пренум[ератів] [передплатників. – Я. Г.] збільшає ся, крім того висилаємо трохи в Росию [йдеться про підросійську Україну. – Я. Г.], де А[ртистичний] В[істник] дуже подобав ся, що мені особисто говорили Коцюбинський і Грінченко підчас послідного побуту у Львові. Отже старай ся прислати як найскорше дещо до 6 го числа. Може о.Сад[овський] має щось готового. В той вівторок не буду у Львові, але прошу Тебе порозуміти ся з Трушом, котрий знає про Твій приїзд ві второк.

В слідуціюм тиждни приїду для обговорення дальшої акції з Тобою і з о.Садовским до Перемишля. Будь ласкав написати порозумівши ся з о.Сад[овським] в котрий день буде Вам найвигідніше поговорити зі мною.

Здоровлю Бережн[ицький] 1/7 1905. Длугоша 33» [3].

Наведений лист цікавий передовсім тим, що висвітлює взаємини О. Бережницького як редактора журналу зі своїми співпрацівниками, його спроби підштовхнути до роботи над виданням С. Людкевича знеохоченого смертю батька. Цікавим також є удокументування в цьому листі факту пересилки журналу на підросійську Україну і навіть високу його оцінку такими видатними діячами, як Михайло Коцюбинський і Борис Грінченко.

В «Артистичному вістнику» О. Бережницький опублікував статтю «Наші музики» про сучасних йому галицьких композиторів – Анатоля Вахнянина, Остапа Нижанківського, Генрика Топольницького, Філарета Колессу, Йосифа Кишакевича, Станіслава Людкевича, які своїми заслугами і вартісністю творів вирізняються від загалу галицьких музикантів. Жанр статті автор визначив як «біографічно-критичні замітки». У преамбулі до них він напрочуд точно, тверезо, хоч і гостро, так означив стан музичної культури в Галичині, в умовах якого довелося працювати вказаним композиторам: «Помимо звісної «сьпіволубивости», якою при кожній нагоді чванимо ся, крім двох-трьох сьпіваків-артистів, що збирають славу не для суспільности, а для себе, та з розвоєм нашої музики не стоять в ніякій звязи, не видала наша галицька суспільність до нинішнього дня ані одного музика «з фаху». Причиною є доволі невідраднє економічне положенє нашої суспільности, яка навіть своїм власним артистам не може подати поле до діяльности, не дивниця отже, що до нинішнього дня ані один музик, хоч

¹ За сприяння у доступі до автографа листа і за дозвіл опублікувати його складаю щиро подяку директору музею Галині Тихобаєвій та науковому працівнику Роксолянї Мисько-Пасічник.

би і як талановитий, не відважився сказати собі: «хочу бути музиком і нічим більше». Музикою і композицією музичною займають ся у нас сьвященники, урядники, професори і т.д., а вважаючи її з природи річи чимсь побічним, висшим родом забави, не вийшли понад уровень ділетантизму і не витворили дотепер оригінального напрямку. Тоті, що взяли ся до тої роботи з дуже невеликим підготовленем теоретичним витворили мішанину різних напрямів, спеціальну «галицьку салату», а твори їх не можуть бути предметом серйозної критики; иньші вчили ся багато і працювали з запалом, та, хоч не сотворили нічого епохального, приготували бодай дорогу для будучого розвою нашої штуки музичної» [4, с. 124].

У 1905 році О. Бережницький заснував струнний квартет, в якому він був першою скрипкою. Відомий виступ цього квартету в рамках концерту «Львівського Бояна» 8 березня 1905 року, де колектив виконав *Lento* зі струнного квартету F-dur А. Дворжака та *Andante* з квартету ор. 11 П. Чайковського. «Що до виконання вчорашніх продукцій, то без сумніву на першій місці треба згадати смичковий квартет з сольовими партиями звісного вже з концертів нашого артиста-скрипака п. А. Бережницького і сопранове сольо п-и А. Крушельницької, – писав рецензент «Діла». – З двох продукцій смичкового квартету особливо гарно випало пречудне Чайковського «*Andante*», за яке панове виконавці збирали рясні оплески. Не треба додавати, що львина часть сих оплесків припала п. Бережницькому, котрого гра незвичайно подобала ся; п. Б-ий орудує вишколенем і знаменитою технікою а его гра визначає ся легкостію в потягненню смичка і замітною чистотою тонів та кольоратурою» [15, с. 3]. Крім участі в квартеті, О. Бережницький разом з братом Богданом (а також співаками Анною Крушельницькою, О. Ясеницькою, М. Волошином та піаністкою О. Прокеш) брали участь у виконанні ансамблю композитора Рудника «Не полиши». У рецензії на цей концерт, поміщеній у квітневому випуску «Артистичного вістника» про виступ квартету, говорилося: «Найвиднішими точками програми під кожним зглядом се виступи смичкового квартету, з'організованого п. Бережницьким. У ансамблі було видко взаїмне розумінє і достроєне та солідарне співділанє – особливож у мініятуровім містерно викінченім «*Lento*» з квартету Дворжака. Що І скрипка п. Бережницького «домінувала» над иньшими голосами – як виражуєсь з признанем для неї згаданий наївний рецензент з «Діла». – се треба-б уважати за одинокий блуд квартету; але його можна виправдати в части добротою інструменту п. Бережницького» [18, с. 43]. Не зовсім зрозуміло, який уступ тексту рецензії з «Діла» про домінування звучання скрипки О. Бережницького мається на увазі, бо такого зауваження в тексті рецензії немає.

*Струнний квартет, організований
Олександром Бережницьким.
Олександр Бережницький сидить
крайній зліва.*

Продовжував О. Бережницький виступати у пресі як музичний критик. Детальністю і всесторонністю характеристики відзначається його рецензія на Шевченківський концерт у Львові 1905 року, який відбувся 30 березня 1905 року у філармонії за участю співаків Анни Крушельницької, Михайла Волошина, піаніста Тараса Шухевича, хору «Львівського Бояна». Були виконані твори М. Вербицького, С. Людкевича, М. Волошина, М. Лисенка, А. Вахнянина, Й. Кишакевича. У загальній характеристиці концерту О. Бережницький пише: «Концертом новостий можна би назвати концерт устроений «Львівским Бояном» з нагоди Шевченкового сьвята, бо крім трох творів, була ціла музична програма зложена з нових композицій. «Львівському Боянови» дав сей концерт нагоду показати додатні висліди сегорічної праці, які сьвідчать, що товариство се по кількалітнім застою в роботі, зачинає знова будити ся до життя і добувати наново тої поваги, яка на якийсь час майже зовсім примеркла. «Боян» зачав своє відродженє від того, що віддав управу одиницям фаховим – не бнсідникам і інтерпелянтам від

загальних зборів, але людям праці і замилюваня до роботи над розвоєм музикальності в суспільности. [...] Сьвіжий воздух, який впущено до «Бояна» приніс з собою ріжнородність в програмі: нових композиторів і нові твори. З виконаних конкурсних творів [які перемогли на конкурсі на кращий твір, організованому «Бояном». – Я. Г.] всі три вийшли з теки нових композиторів, бо п. Волошин вперве виступає в характері композитора, а п. Людкевич, хотяй має вже за собою кілька літ композиторської праці, рівнож перший раз дав почути більший твір» [7, с. 1].

Цікавою є також опублікована 1906 року рецензія О. Бережницького на виступ молодого ще хору «Бандурист» під керівництвом І. Смолинського і за участю «кобзаря з України» Гната Хоткевича. У рецензії в притаманній своїй манері рецензент детально і дуже критично розглядає як спів хору, манеру диригування його диригента, вартісність творів і виконання окремих виконавців. Хор «Бандуриста» визнає рецензент одним з кращих чоловічих хорів у Львові, хоч зазначає й недоліки: «Що до зіспіваня, то не є воно еще зовсім бездоганне. Не дописує іменно часами інтонація в «ріано» та й слова тексту не все рівно виходять». Що ж до виконавців, то найбільше припав до вподоби рецензентові виступ Г. Хоткевича: «Найбільше оплесків збирав на концерті п. Хоткевич, кобзар з України. Були вони виразом вдоволення і подяки слухачів за справдішні артистичні вражіння, які їм дав сей артист в цілім ряді виконаних творів. Інструмент свій бандуру (кобзу) опанував п. Хоткевич по майстерски і завдяки високо розвиненій техніці викликував звукові ефекти (пригравки до «Думи про бурю на чорному морі») так ріжнородні і ефектовні, що просто не хотіло ся вірити, що можна їх добути з так несконплікованого інструменту, яким є бандура. Так пригравки супровід, як і мельодії зложені п. Хоткевичом на основі народних мельодий до поодиноких пісень не є народні, а зложені п. Хоткевичом на основі народних мельодий, лише слова пісень є оригінальні. Сьпівав п. Хоткевич гарним рівними незвичайно гнучким баритоном з такою силою деклямації і чутя, що зібрані одушевлені піснею домагали ся наддатків, яких й артист додав кілька» [2, с. 3].

У 1906 р. О. Бережницький одружився. Його дружина, Олена-Костянтина Телішевська, львів'янка родом (народилася 7 серпня 1875 р., хрещена 7 вересня того ж року у львівській церкві Успіння Богородиці), була донькою відомого галицького політичного діяча, посла до австрійського парламенту (1891–1897) і Галицького сейму (1889–1895) Костянтина Телішевського (1851–1913), який у той час працював нотаріусом у Коломиї. Освіту Олена Бережницька здобула у Вищому жіночому виховно-науковому закладі Марії Загорської у Львові. За «Сьвідоцтвом вінчаня», шлюб О. Бережницького з Оленою Телішевською відбувся 28 квітня 1906 року у львівській церкві св. Петра і Павла, а вінчав священник Юліан Зубрицький. Молодому на той момент було 27, а нареченій – 21 років. Свідками були доктор Олександр Кулачковський, «редактор державних законів у Відні», та Олександр Кміцикевич «ц[ісарсько]-к[оролівський] совітник судовий у Львові».

*Дружина Олександра Бережницького
Олена з донькою Ольгою.*

Десь тоді ж, 1906 р. чи 1907 р., подружжя переселилося до Коломиї, де О. Бережницький працював адвокатом. У Коломиї у подружжя Бережницьких 12 квітня 1908 р. народилася донька Ольга. Як свідчить автограф польськомовного посвідчення («Poświadczenie»), затверджене печаткою нотаріальної контори у Львові, О. Бережницький працював у Коломиї субститутом (помічником) нотаріуса Костянтина Телішевського (свого тестя), по смерті якого перейняв його посаду з 24 квітня 1913 року і працював на ній впродовж року, поки військова завірюха не внесла свої корективи в його життя.

Про останні роки життя й обставини смерті О. Бережницького не вдалося відшукати документальних даних. За твердженням Т. Воробкевич, О. Бережницький помер, коли його доньці було 7 років [11, с. 86], отже 1915 року. За родинним переказом, почутих автором цих рядків від внучки діяча, 1914 р. О. Бережницький як один з впливових адвокатів Коломиї був взятий заручником і більше як півтора року провів у тюремних застінках. Підірвавши там своє здоров'я, помер він 1916 року.

Отже, Олександр Бережницький (1879–1916) увійшов в українську культуру Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. як музично-громадський діяч, скрипаль, педагог, редактор, музичний критик, хоч був юристом за освітою. Людина різносторонніх інтересів, він органічно вписувався в плеяду галицьких музичних діячів того часу. Редагований ним «Артистичний вістник» і його рецензії на концерти свідчать, що О. Бережницький відразу долучився до плеяди тих музикантів-професіоналів і тому докладав усіх зусиль для закладення основ професійної музичної освіти для українців в Галичині. Цим переконанням пояснюється його участь в «Бояні», в «Союзі співацьких і музичних товариств», у Вищому музичному інституті; воно також впливає на його погляди щодо стану сучасної йому української музичної культури в Галичині. Як скрипаль-педагог О. Бережницький закладав підвалини української скрипкової школи у Галичині, а організацією і концертними виступами струнного квартету долучився до розвитку українського камерно-інструментального музикування на теренах краю. Проживши всього 37 років, О. Бережницький не встиг повною мірою реалізувати свої можливості в різних напрямках тогочасного галицького суспільного і мистецького життя. Та все ж за таке коротке життя він встиг і чимало зробити, хоч заслуги його мимоволі опинилися «затіненими» діяльністю видатних сучаників – А. Вахнянина, С. Людкевича та інших – а відтак і призабулися. Нині настав час для повернення митця із забуття.

ЛІТЕРАТУРА

1. [Бережницький О.] Вечерок «Сокола» / Олександр Бережницький // Діло. – 1903. – 24.04 (7.05). – С. 3. – Підписано: О.Б.
2. Бережницький О. З салі концертної / Олександр Бережницький // Діло. – 1906. – № 60. – 27.03. (9.04). – С. 3.
3. Бережницький О. Лист до С. Людкевича. – 1 липня 1905 р. – Музично-меморіальний музей Соломії Крушельницької у Львові. – Фонд Станіслава Людкевича. – Автограф, чорне чорнило. – 4 с.
4. Бережницький О. Наші музики / Олександр Бережницький // Артистичний вістник. – 1905. – Зошит ІХ і Х. – за вересень і жовтень. – С. 124.
5. Бережницький О. Скрипка, її історія і значіння для музики сольової і оркестральної / Олександр Бережницький // Альманах музичний: літературна частина Першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / [Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький]. – Львів, 1904. – С. 51–56.
6. [Бережницький О.] Станіслав Людкевич. – Сольо-сьпів з фортепяном / Олександр Бережницький // Діло. – 1903. – № 135. – 18.06 (1.07). – С. 3. – Підписано: О. Б.
7. Бережницький О. Шевченковий концерт у Львові / Олександр Бережницький // Руслан. – 1905. – № 65 – 20.03. (2.04). – С. 1–2.
8. Відозва // Діло. – 1903. – № 121. – 2 (15).06. – С. 3. Підписано: У Львові дня 10 червня 1903. основателі: Проф. Волод Шухевич, Др. Стефан Федак, Ярослав Витошинський, Олександр Бережницький, Роман Ганінчак, Стан Людкевич.
9. Волошин М. Висший музичний Інститут у Львові / Михайло Волошин // Альманах музичний: літературна частина Першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / [Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький]. – Львів, 1904. – С. 102–104.
10. Волошин М. Львівський Боян / Михайло Волошин // Альманах музичний: літературна частина Першого ілюстрованого календаря музичного на рік 1904 / [Зложив і впорядкував Ромуальд Зарицький]. – Львів, 1904. – С. 105–111.
11. Воробкевич Т. Українська професійна музична освіта у Львові в ХХ ст. та перші директори КМШ – піаністки Галина Левицька (1901–1949) і Ольга Бережницька

- (1908–1994) / Тетяна Воробкевич // Піаністка та педагог Галина Левицька: Матеріали обласної конференції викладачів фортепіанних відділів музичних училищ та мистецьких шкіл, присвячених пам'яті Галини Левицької (Львів, 6 жовтня 2004). – Львів, 2012. – С. 77–89.
12. Горак Я. Листи Володимира Садовського до Анатолія Вахнянина / Яким Горак // Музична україністика: сучасний вимір. – Вип. 4: Міжвідомчий збірник наукових статей на пошану доктора мистецтвознавства, професора Марії Загайкевич. – Київ, 2009. – С. 152–163.
  13. Горак Я. Матеріали до історії видання «Артистичного вістника» / Яким Горак // Вісник Прикарпатського університету. – Серія: Мистецтвознавство. – Випуск 19–20. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 306–314.
  14. Державний архів Львівської області. – Фонд 1. – Оп. 51. – Спр. 1242. – 157 арк.
  15. З штуки і літератури. Вчорашній концерт «Львівського Бояна» в сали «Народного Дому» // Діло. – 1905. – № 44. – 24.02 (9.03). – С. 3. – Підписано: N.
  16. Людкевич С. Перший Франківський концерт / Станіслав Людкевич // Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи. / [Упоряд., редакція, переклади, примітки З. Штундер]. – Т. 2. – Львів : Видавництво М. Коць, 2000. – С. 406–408.
  17. Новинки. Руский Інститут музичний // Діло. – 1904. – № 177. – 9 (22).08. – С. 3.
  18. Огляд. Музика // Артистичний вістник. – 1905. – Зошит IV: за цвітень. – С. 43.– Підписано: – т.
  19. Протоколи Музичного товариства ім. Лисенка / [Підготовка до друку, передмова, коментар Я. Горака] // Українська музика. – Число 3–4 (5–6). – Львів, 2012. – С. 126–162.
  20. Ханик Л. Історія хорового товариства «Боян» / Лідія Ханик. – Львів, 1999. – 122 с.
  21. Штундер З. Станіслав Людкевич: Життя і творчість / Зеновія Штундер. – Том 1 (1879 – 1939). – Львів : «БІНАР-2000», 2005. – 636 с.

УДК 784.9.68.01

К. О. МІРЗОЯН

МИФ-РИТУАЛ У ФОРМУВАННІ КОЛЕКТИВНИХ МУЗИЧНИХ АКТИВ ЯК ДЖЕРЕЛО ХОРОВОГО ГЕТЕРОФОННОГО СПВУ

У статті простежуються міфологемні важелі, що властиві музично-хоровій творчості, на прикладі всеохоплюючого й фахового (шкільного) принципів творення та з виходом їх на українські культурні традиції. Міфологічне тло мислення авторів висвітлено в «двоїстості-множинності» альтернативних смислів, вкладених у виразовість мелодично-хорових побудов.

Ключові слова: міф, ритуал, хоровий спів, гетерофонія, колективне музичне дійство.

Е. А. МІРЗОЯН

МИФ-РИТУАЛ В ФОРМИРОВАНИИ КОЛЛЕКТИВНЫХ МУЗЫКАЛЬНЫХ АКТОВ КАК ИСТОЧНИК ХОРОВОГО ГЕТЕРОФОННОГО ПЕНИЯ

В статье прослеживаются применительно к музыкально-хоровому творчеству мифологические основы всеохватывающего и профессионально-«школьного» принципов в исторической сменности их бытия и с выходом на традиции хоровой культуры Украины. Мифологический фон мышления авторов проступает в «двойственности-множественности» альтернативных смыслов, вложенных в выразительность мелодически-хоровых построений.

Ключевые слова: миф, ритуал, хоровое пение, гетерофония, коллективный музыкальный акт.